

Çift Süreç Teorisi (Dual Process Theory)

Sadi Evren SEKER

Istanbul Medeniyet University, Department of Business

Çift süreç teorisi, bir olayın oluşunu iki farklı şekilde veya iki farklı sürecin sonucu olarak inceler. Genelde bu süreçlerden birisi açık diğeri ise gizli olmaktadır. Örneğin bir kişinin araba satın alma sürecini düşünelim. Araba alırken kişinin açıkça söylediği, arabanın maliyeti, performansı, yakıt tüketimi gibi sebeplerinin yanında, açıkça söylemediği ve belki kendisinin bile farkında olmadığı, arabanın rengi, görüntüsü gibi sebepleri olabilir. İşte çift süreç teorisi yaşanan olaylar, karar verme süreçleri, iş modelleri ve süreçleri gibi çok sayıda olguyu anlamak ve analiz etmek için kullanılan davranışsal ekonominin, psikolojinin, sosyolojinin, klinik psikolojinin, bilişsel bilimin, kişilik analizlerinin, pazarlamanın vs. kullandığı bir düşünme şeklidir ve literatüre ilk olarak William James tarafından kazandırılmıştır. William James, ilişik ve gerçek çıkarım olmak üzere iki farklı çıkarım yönteminden bahseder. Bunlardan ilişkili çıkarım, geçmişte yaşanmış tecrübeler, görülen simgeler, hatırlanan hatıralar, resimler ve duyu ile hissedilen olgular üzerine kuruludur. İlişkili çıkarım eskiden yaşanan olayların üzerine inşa edilerek gelişir ve sadece kendi kendisini yeniden üretmektedir (reproductive). Buna karşılık gerçek çıkarım yaşanmamış, eşi görülmemiş olaylar için kişinin yapmış olduğu çıkarımdır ve kişinin objektif olarak problemlere yaklaşabilmesi karşısındakinin yerine koyabilmesi gibi geçmişinden bağımsız çıkarımları içerir (Baars 1986, syf.34-9).

Sosyal psikolojideki moral değişikliklerini açıklayabilmek için, detaylandırma olasılık modelinin (Elaboration Likelihood Model) açıklaması veya sezgisel sistematik modelin açıklamasında da kullanılan bir teoridir. Bu yaklaşımlarda basitçe kişinin düşünmesini etkileyen bir odaklanmış ve konsantre olunmuş düşünce düzlemi bir de kişinin düşüncesini etkileyen arkaplan bulunmaktadır (Barret ve diğ. 2004).

Örneğin Daniel Kahneman tarafından 2003 yılında ortaya atılan bir modele göre hisler ve mantık iki farklı sistem olarak incelenmekte ve hislerin duygusal zemine oturan çok daha hızlı ve otomatik çalışan yapısının yanında düşüncelerin üzerinde oynanmasının veya değiştirilmesinin çok daha zor olduğundan bahsetmektedir. Bunu sistem 1 olarak adlandıran Kahneman ayrıca ikinci bir sistemde ise çok daha uzun süreli ve yüksek ayıklıkta kararların verildiği ve yargının yapıldığı sistem analizi de yapar. Bu ikinci sistemde ise çıkarım yapan mantık ağırlık kazanmakta ve hisler daha geri planda kalmaktadır (Kahneman 2003).

Yönetim bilişim sistemleri açısından kavram incelendiğinde, yenilik (Seker, 2014), bilgi yönetimi (Seker, 2014), yazılım proje yönetimi gibi çok farklı alanlarda insan davranışlarını anlamak için kullanılmaktadır.

Kaynaklar

Baars BJ (1986). The cognitive revolution in psychology. Guilford Press, New York.

Barrett, L. F., Tugade, M. M. & Engle, R. W. (2004) Individual differences in working memory capacity and dual-process theories of the mind. Psychological Bulletin, 130, 553-573.

Kahneman D. (2003) A perspective on judgement and choice. American Psychologist. 58, 697-720.

Seker, S. E. (2014), Yenilik (Innovation), YBS Ansiklopedi, v. 1, is. 2, pp. 17 - 19

Seker, S. E. (2014), "Bilgi Yönetimi (Knowledge Management)", YBS Ansiklopedi, v. 1, is. 2, pp. 8- 14